

Raadsvoorstel

Datum raadsvergadering	25-09-2013	Registratienr.	RO 13.3655292
Raadscommissie	B&V	Datum B&W besluit	2 juli 2013
Datum raadscommissie	11-09-2013	Portefeuillehouder	Wethouder Seton
Bijlagen	1	Steller	Wouter van Bolhuis
		Telefoon	0622693915
		E-mail	wouter.van.bolhuis@groningen.nl

Onderwerp

Groningse Energie Service Compagnie (GRESCo)

Concept raadsbesluit

De raad besluit:

- I. de energiebudgetten (€ 6.244.262,-- op peildatum 1 januari 2013) per 1 januari 2014 aan te merken als een bijzonder resultaat (gesloten financieringssysteem);
- II. een bestemmingsreserve GRESCo in te stellen;

(Publieks-)samenvatting

De stad Groningen wil in 2035 energieneutraal zijn. Hiervoor is het uitvoeringsprogramma Groningen geeft Energie opgesteld, dat via een vijftal sporen hieraan bijdraagt. Via energiebesparing willen we een groot deel van onze ambitie realiseren. De gemeente heeft zo'n 250 gebouwen in bezit. Om dit vastgoed te verduurzamen richten we een Groningse Energie Service Compagnie (GRESCo) op (een kleine, tijdelijke organisatie die als doel heeft het verduurzamen van de gemeentelijke gebouwen). De GRESCo houdt zich bezig met een integrale aanpak van onderhoud, energiemanagement, facilitymanagement en investeringen in renovatie of nieuwbouw.

Bij energiebesparende maatregelen gaat de kost voor de baat uit. Daarom is het nodig dat er voor de GRESCo kapitaal beschikbaar komt voor investeringen in energiebesparende maatregelen. Hierdoor daalt de energierekening waardoor de investering kan worden terugbetaald. De GRESCo werkt met een "gesloten financieringssysteem" (bijzonder resultaat). Op deze wijze kunnen we zonder extra geld - ten opzichte van wat we nu aan energie besteden - toch investeren in verduurzaming van ons vastgoed.

Inleiding

In 2011 heeft de raad Groningen geeft Energie vastgesteld, het uitvoeringsplan bij ons Masterplan Groningen Energieneutraal. Een belangrijk spoor daarin is energiebesparing. In het uitvoeringsprogramma is opgenomen dat we ons eigen vastgoed (250 gebouwen) willen verduurzamen middels een ESCO. Dit collegevoorstel beschrijft de manier waarop we dat vorm willen geven. In de bijlage wordt de werkwijze uitgebreid beschreven inclusief het financieringskader.

Wat is de GRESCo?

De GRESCo ondersteunt de gebruikers van gemeentegebouwen met advies en financiering voor energiebesparende maatregelen. Dit kan doordat maatregelen een voordeel op de energielasten opleveren waarmee de investering kan worden betaald. Per gebouw wordt beoordeeld welke ingrepen verstandig zijn, welk bedrag verantwoord is om te investeren, hoe dit via de energielasten wordt terugbetaald en in welke mate gebruikers direct worden beloond voor hun gedrag. Het mag duidelijk zijn dat de GRESCo een nieuwe manier is om investeringen mogelijk te maken die we tot nu toe niet doen. Dat is ook de reden om de uitvoering binnen de gemeentelijke organisatie te houden zodat we kunnen bijsturen indien nodig of mogelijk.

Beoogd resultaat

Met het verduurzamen van het vastgoed dragen we als gemeente bij aan de ambitie om energieneutraal te zijn in 2035. De GRESCo werkt dwars door de organisatie heen. De belangrijkste doelstelling van de GRESCo is de gemeentelijke gebouwen van de gemeente Groningen energieneutraal te maken. Dit wordt gerealiseerd door een combinatie van energiebesparende maatregelen en het opwekken van duurzame energie voor de eigen gebouwen.

Kader

Het voorstel past binnen de kaders van het Masterplan "Groningen Energie Neutraal" en het daarop gebaseerde uitvoeringsprogramma Groningen geeft Energie. Daarnaast is in het Coalitieakkoord onderstreept dat de gemeente het goede voorbeeld wil geven.

Argumenten/afwegingen

De kost gaat voor de baat uit

De gemeente heeft een groot aantal gebouwen die verschillend worden gebruikt. Deze zijn te rangschikken als maatschappelijk vastgoed (buurthuizen, zwembaden, scholen etc.), kernvastgoed (werkplekken voor diensten) en strategisch vastgoed (ten behoeve van toekomstige ontwikkelingen). De gebouwen zitten bij de verschillende dienstonderdelen in de begroting. In de praktijk blijkt dat het lastig is voor gebruikers om energie-investeringen te initiëren en te dekken. In de begroting zit hiervoor veelal geen ruimte. Omdat het voordeel van goede investeringen direct merkbaar wordt op de energierekening is het dus zaak om het dekkingsprobleem op te lossen. Dit kan door de gezamenlijke energielasten binnen de gemeente te combineren en in te zetten in een financieringsmodel. Bij deze programmatische aanpak hoort een vaste basis om investeringen te kunnen doen. Een "gesloten financieringssysteem" is het middel hiervoor. In het gesloten

financieringssysteem worden de gezamenlijke energiebudgetten ingezet voor het energieneutraal maken van de eigen gebouwen.

Businesscase: elke investering apart beoordelen

Het model van de GRESCo gaat er vanuit dat het totaal van de energielasten kan worden ingezet om de rekening van gas en elektra te betalen en daarnaast te investeren. Dit is mogelijk omdat investeringen direct een voordeel opleveren in de energierekening. Het mag duidelijk zijn dat energiebesparende investeringen goed doordacht moeten worden. Voor elke te nemen investering wordt een businesscase opgesteld waaruit moet blijken of de te nemen maatregelen verantwoord zijn, welke investering nodig is en hoe deze wordt terugbetaald door de gebruiker. De investeringsplannen worden aan het college en zonodig aan de raad voorgelegd.

Split incentive: ook de gebruiker profiteert mee

Alhoewel wij eigenaar zijn van zo'n 250 gebouwen is het niet zo dat wij al die gebouwen ook gebruiken. In veel gevallen (scholen, sociaal-culturele accommodaties) is de gebruiker verantwoordelijk voor de energierekening en het onderhoud. Zoals gezegd is het voor de gebruikers vaak lastig om investeringen te doen. Met de GRESCo stellen we gebruikers in staat om toch maatregelen te nemen. Daarbij nemen we in het financieringsmodel als uitgangspunt op dat de gebruiker direct meeprofiteert door 20% ten goede te laten komen van de exploitatie en met de overige 80% de investering terug te betalen. Uiteraard geldt ook hier dat in de businesscases per geval wordt afgesproken hoeveel voordeel direct of later naar de gebruiker gaat.

Goede voorbeeld

Met de GRESCo zijn we in staat bij te dragen aan onze energieambities. Ook geven we het goede voorbeeld aan bedrijven, particuliere huizenbezitters en woningcorporaties. Het mag duidelijk zijn dat de GRESCo een nieuwe manier is om investeringen mogelijk te maken die we tot nu toe niet doen. Dat is ook de reden om de uitvoering binnen de gemeentelijke organisatie te houden zodat we kunnen bijsturen indien nodig of mogelijk. De GRESCo is tot maart 2015 een apart onderdeel (buitenboordmotor). In 2015 worden de taken opgenomen in de nieuw te vormen vastgoed-organisatie. De omvang van de GRESCo blijft beperkt tot 2,5 fte met specifieke kennis. De administratie blijft bij het SSC.

Maatschappelijk draagvlak/participatie

De GRESCo is beschikbaar voor advies en financiering. Gebruikers hebben een eigen verantwoordelijkheid om de investeringen te plegen. Door het directe voordeel (20%) dat ze kunnen behalen op de energierekening verwachten we veel interesse.

Financiële consequenties

In de bijlage is het financieringsmodel nader uitgewerkt. In het kort gezegd, worden de gezamenlijke energiebudgetten ondergebracht in een gesloten financieringssysteem (bijzonder resultaat). Het is van belang dit organisatorisch te regelen bij het opstellen van de begroting 2014.

Er wordt een gesloten financiering voorgesteld omdat bij energiebesparende maatregelen de kosten voor de baat uit gaan. Daarom is het nodig dat er voor de GRESCo kapitaal beschikbaar komt voor investeringen in energiebesparende maatregelen. Dat investeringskapitaal willen we vrij spelen door de opbrengsten van energiebesparingen in de komende jaren voor GRESCo te reserveren. GRESCo werkt aldus in elk geval tot 2022 met een "gesloten financieringssysteem" (bijzonder resultaat). Op deze wijze kunnen we zonder extra geld - ten opzichte van wat we nu aan energie besteden - toch fors investeren in verduurzaming van ons vastgoed. In de businesscase wordt aangegeven in welke mate additionele dekking nodig is. De businesscases worden ter besluitvorming voorgelegd aan het college en zonodig aan de raad.

In het rekenmodel (zie bijlage bij het raadsvoorstel) gaan we uit van "split incentives". De gebruiker moet namelijk mee profiteren van de rendementen die behaald worden. De verdeling waar we mee rekenen is 80/20. Dit is een uitgangspunt. Per businesscase kunnen andere afspraken gemaakt worden. Echter er moet in ogeschouw worden genomen dat er voldoende middelen binnen het "gesloten systeem" moeten blijven ten behoeve van de investering en de exploitatie van de businesscases. Ofwel het rekenmodel is niet in beton gegoten maar het geld moet eerst verdiend worden voordat het kan worden weggeven.

Opgemerkt wordt dat de komende jaren het budget voor energielasten ongewijzigd blijft. Dit is het principe "niet meer dan anders". Met andere woorden, de komende jaren wordt de energierekening ten aanzien van vastgoed en overig (gemalen, verlichting etc.), als het ware "vastgeklikt". Daarbij is het de bedoeling dat de middelen binnen het gesloten systeem blijven. Echter het college en de raad kunnen, indien noodzakelijk, altijd besluiten middelen anders aan te wenden.

Het werkveld voor de GRESCo bestaat in eerste instantie uit de gebouwen die tot het zogeheten gemeentelijke kern- en maatschappelijk vastgoed horen. De energiebudgetten die aan deze objecten gekoppeld zijn bedragen € 6.244.262,- (op peildatum 1 januari 2013).

In het financieringsmodel wordt rekening gehouden met de taakstelling van € 700.000,- voor energiebesparing.

Elk jaar wordt het investeringsmodel geactualiseerd en gerapporteerd aan de raad. Mutaties in het vastgoed worden dan ook verwerkt. Indien gebouwen worden verkocht, huur wordt opgezegd of anderszins uit gebruik worden genomen, wordt het bijbehorende energieverbruik uit het model gehaald. Ook zal uit de jaarlijkse update blijken in welk tempo de taakstelling van € 700.000,- wordt gerealiseerd. Dit is aan te merken als een risico.

Instellen bestemmingsreserve GRESCo

In voorliggend voorstel wordt uw raad gevraagd een bestemmingsreserve GRESCo in te stellen. In onderstaand format staan de specificaties ten aanzien van deze reserve.

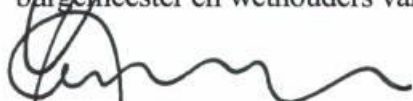
Instellen nieuwe reserve	
Dienst:	RO/EZ
Naam reserve:	GRESKO
Algemene of bestemmingsreserve	Bestemmingsreserve
Doel:	In voorstel aan uw raad wordt een voorstel gedaan om de resultaten op energiebudgetten als bijzonder resultaat aan te merken met als doel om voordelen in te kunnen zetten voor business-cases op gebied van energiebesparing. Deze plussen zouden dan in de bestemmingsreserve GRESCO gestort moeten worden. De middelen in de reserve kunnen ingezet worden via een begrotingswijziging bij raadsvoorstellen over projecten op het gebied van energiebesparing.
Voeding (welk resultaat):	Bijzonder resultaat vanwege voordelen op energiebudgetten
Rentetoevoeging? ja of nee	Ja
Standaardpercentage of afwijkend percentage?	Standaardpercentage (= vigerend ROP-/1,5%)
Minimale omvang (bij een algemene reserve):	n.v.t.
Maximale omvang:	Geen maximum
Afspraak voor actualiseren:	Jaarlijks bij Gemeentebegroting/-rekening
Verwachte datum opheffing:	2023
Instellen bij begroting, VGR, rekening of in eigen raadsvoorstel?	Instellen bij raadsvoorstel Groningse Energie Service Compagnie (GRESKO)

Realisering en evaluatie

De GRESCo is een tijdelijke projectorganisatie. De bezetting bestaat uit een programmaleider GRESCo (2 dagen per week), een junior projectleider (3 dagen per week), een energiecoördinator (3 dagen per week) en projectondersteuning (2 dagen per week).

De kosten worden deels gedekt uit het energiebudget en deels uit het programma *Groningen geeft energie*. Er zijn 2 soorten kosten, directe en algemene kosten. De directe kosten (te koppelen aan de business-case) worden meegenomen in de desbetreffende business-case. De overige kosten komen ten laste van het programma *Groningen geeft energie*. Op het moment dat er onvoldoende projecten zijn, is het risico van de toe te rekenen kosten (max. € 140.000,--) voor het programma *Groningen geeft Energie*. Daarmee heeft de GRESCo naast de bezuinigingstaakstelling van € 700.000,-- een additionele taakstelling om deze organisatiekosten (€ 140.000,--) terug te verdienen.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Groningse Energie Service
Compagnie (GRESCo)
Integraal energiemanagement
gemeentelijk vastgoed

Groningse Energie Service
Compagnie (GRESCo)
Integraal energiemanagement
gemeentelijk vastgoed

Inhoud

- 1 Inleiding**
- 2 Huidige situatie**
- 3 De GRESCo**
 - Opdracht
 - Doelen
 - Uitgangspunten en randvoorwaarden
 - Strategie & werkwijze
 - Organisatie
 - Kosten
 - Afvalverwerking en rioolbeheer
 - Voorbeelden
- 4 Financieringsplan 2013 - 2022**
 - Beschikbaar budget
 - Besparingen en investeringsruimte
 - Risico's
 - Periodieke actualisatie
 - Kosten bedrijfsvoering
- 5 Vervolg**

1

Inleiding

In 2011 heeft uw raad Groningen geeft Energie vastgesteld, het uitvoeringsplan bij ons Masterplan Groningen Energieneutraal. Dit plan heeft als doel de gemeente Groningen in 2035 energieneutraal te laten zijn. Het 'masterdoel' bereiken we via vele subdoelen. Één van die subdoelen is het energieneutraal maken van het gemeentelijk vastgoed; in totaal zo'n 250 gebouwen. De GRESCo richt zich in eerste instantie op de gebouwen. Waar mogelijk worden ook openbare installaties meegenomen. In het uitvoeringsplan Groningen geeft Energie staat dat we dit willen doen met een 'Energy Service Company'.

Momenteel is er geen centrale regie op het energiebeheer van het gemeentelijk vastgoed. Dat maakt het lastig om de energieambities voortvarend te realiseren. Over enkele jaren (na 2015) zullen alle gemeentelijke gebouwen worden beheerd via het nieuwe Shared Service Center, waarmee ook integrale sturing op energiemanagement vorm kan krijgen. Gezien het grote belang van energiebesparing (zowel vanwege onze duurzaamheidsambities als uit financieel oogpunt), hebben we besloten nu reeds - vooruitlopend op de totstandkoming van het SSC - aan de slag te gaan met het verbeteren van het energiemanagement in het gemeentelijk vastgoed.

Daartoe hebben we een speciale 'Groningen Energy Service Company' (GRESCo) in het leven geroepen. De GRESCo is een klein gemeentelijk projectteam. De opdracht aan GRESCo is om voortvarend vorm te geven aan integraal energiemanagement van het gemeentelijk vastgoed. De GRESCo werkt programmatisch en dwars door de organisatie heen.

Bij energiebesparende maatregelen gaat de kost voor de baat uit. Daarom is het nodig dat er voor GRESCo kapitaal beschikbaar komt voor investeringen in energiebesparende maatregelen. Dat investeringskapitaal willen we vrij spelen door de opbrengsten van energiebesparingen in de komende jaren voor GRESCo te reserveren. GRESCo werkt aldus in elk geval tot 2022 met een 'gesloten financieringssysteem' (bijzonder resultaat). Op deze wijze kunnen we zonder extra geld - ten opzichte van wat we nu aan energie besteden - toch fors investeren in verduurzaming van ons vastgoed.

In deze notitie informeren wij u nader over achtergrond, werkwijze en voorgestelde financiering van GRESCo, en vragen we u ermee in te stemmen.

2

Huidige situatie

Het gemeentelijk vastgoed

Het gemeentelijk vastgoed omvat in totaal ca. 250 gebouwen* (kern, maatschappelijk); met een totaal oppervlak van circa 400.000 m². Inmiddels zijn we begonnen met een energieprestatieanalyse van het gemeentelijk vastgoed. Voor een volledig beeld is meer tijd nodig, maar wel is reeds duidelijk dat er alle reden is om met verduurzaming aan de slag te gaan. Daarvoor is op dit moment nog geen integraal beleid.

* Het betreft: basisscholen, zwembaden, sportparken, culturele centra, buurthuizen, crematoria, muziekscholen, kantoren, gymzalen/ sportgebouwen, wijkposten en de gebouwen van de brandweer

Energiegebruik en -kosten

De energierekening van de gemeente Groningen bedroeg in 2009 9,2 miljoen euro.

Door slim inkopen hebben we dat bedrag in de begroting van 2013 kunnen terugbrengen tot 6,2 mln*. De kosten voor energie zijn gedaald, het verbruik echter nog niet.

De energierekening van de diverse gebruikers van het gemeentelijk vastgoed wordt centraal afgehandeld, gecontroleerd en betaald. De kosten worden in rekening gebracht bij de gebruiker. Al onze gebouwen hebben sinds 2009 slimme meters (meterstanden afleesbaar op afstand). Deze leveren veel informatie voor het beheren en managen (reduceren) van de energievraag. In de praktijk doen we daar nog te weinig mee.

Huidige begrotingssystematiek

Op dit moment zijn de budgetten voor energie ondergebracht in het programma waar een betreffende activiteit plaats vindt. Zo maakt het energiebudget voor pompen en gemalen deel uit van het programma 9 'Onderhoud en beheer openbare ruimte'. De kosten worden direct ten laste van een dergelijk budget gebracht. Budgetten voor huisvesting van ambtenaren, dus ook de energiebudgetten voor kernvastgoed, maatschappelijk en het strategisch vastgoed zijn onderdeel van de diverse programma's. De kosten worden via een verdeelmethode aan de verschillende programma's toegerekend. Via onze gemeentelijke methode van nominale compensatie worden budgetten gecompenseerd voor loon- en prijsmutaties (zowel stijgingen als dalingen). Dit betreft een gemiddelde compensatie over de totale budgetten. Individuele prijsstijgingen kunnen hiervan afwijken.

* De energierekening van 6,2 mln betreft het kern- en maatschappelijk vastgoed, strategisch vastgoed en overig (openbare verlichting, riool, etc).

Vastgoedmanagement en duurzaamheid

Het onderhoud en beheer van de diverse objecten gebeurt over het algemeen primair vanuit overwegingen vanuit de financiële methodiek (afschrijvingen). Hierdoor is er minder aandacht voor instandhouding en/of preventief onderhoud, verduurzaming en waardebehoud op lange termijn. Of anders gezegd: in ons vastgoedmanagement zijn onze duurzaamheidsambities nog niet geïntegreerd. Vastgoedbeheer gericht op duurzaamheid wordt ook bemoeilijkt door het ontbreken van een integraal strategische vastgoedportefeuille en de verdeling van het vastgoed over diverse organisatieonderdelen.

Forse besparingen mogelijk door integraal beheer

Met een nadrukkelijker op duurzaamheid gericht integraal beheer (gericht op energie, onderhoud, gebouwbeheer en afschrijvingen) verwachten we forse besparingen te kunnen realiseren. Het ontwikkelen en uitvoeren van dergelijk integraal beheer zal nadrukkelijk opdracht zijn aan het onderdeel Vastgoed van het in 2014 op te richten Shared Service Center (SCC). Bij vastgoedmanagement gaat het altijd om visie en doelen op lange termijn. Bij investeringen in installaties hanteren we over het algemeen een afschrijvingsperiode van 15 jaar. Bij gebouwen zijn de termijnen nog langer. Willen we onze duurzaamheidsambities tijdig realiseren, dan is het dus van groot belang ze met voortvarendheid in ons vastgoedbeleid een prominente plaats te geven. Vanwege de urgentie van onze energieambities willen we, vooruitlopend op de start van het SCC, nu reeds het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed een impuls geven. Dat doen we door de oprichting van de Groninger Energy Service Company, de Gresco. Meer daarover in de volgende hoofdstukken.

Al vele projecten gaande...

Het doel van de GRESCo is om de verduurzaming van ons vastgoed (beheer) een forse impuls en versnelling te geven. Waarmee niet gezegd is, dat we op dit punt tot nu toe stil hebben gezeten. Integendeel. Op dit moment werken we al op verschillende locaties in de Stad in verschillende samenwerkingsverbanden aan energiebesparing in het vastgoed. De belangrijkste projecten:

- Karding: haalbaarheid van verschillende scenario's energieneutraal.
- Oosterpoort: onderzoek naar de mogelijkheden met behulp van de meerjarenonderhoudsbegroting.
- 10 scholen groen & duurzaam voor 2013: inplannen van vervolgesprekken naar aanleiding van de gegeven presentatie aan de verschillende besturen.
- Sportparken: bestuderen samen met de gebouwenbeheerders de onderhoudsbegrotingen.
- Martiniplaza: onderzoeken van de mogelijkheden om het binnenklimaat te verbeteren en energiebesparende maatregelen.
- Selwerdshof, onderzoek verduurzaming aula
- Forum, verkenning verdere verduurzaming
- Nieuwbouw buurthuis Bessemoer, onderzoek energieneutraal gebouw

3

De GRESCo

Zoals gezegd willen we, vanwege de urgentie van onze energieambities, vooruitlopend op de start van het SCC, zo snel mogelijk aan de slag met het structureel verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. Dat willen we doen via de nieuw op te richten Groningse Energie Service Compagnie, de Gresco.

Opdracht

De GRESCo heeft als opdracht het eigen vastgoed energieneutraal te maken; energieneutraal in 2035. Daarbij gaat het om het kernvastgoed en het maatschappelijk vastgoed dat langdurig in het bezit van de gemeente is. Het gaat hierbij om ruim 250 gebouwen in eigendom/beheer. In een deel daarvan werken ambtenaren, in andere zijn maatschappelijke functies ondergebracht (welzijn, sport, onderwijs, cultuur).

De GRESCo krijgt de opdracht om het energiegerelateerde deel van het gebouwenbeheer voor zijn rekening te nemen, en daarbij op organisatorisch en financieel innovatieve wijze te kijken hoe via integraal beheer winst kan worden behaald in energieverbruik, en ook in gebruik in praktische zin, beheer en onderhoud.

Door alle begrote energiebudgetten uit de verschillende dienstbegrotingen te bundelen* en in een gesloten financiering onder te brengen kan de GRESCo investeren in energiebesparing, duurzame energieopwekking en andere vormen van verduurzaming.

Behalve in onze gebouwen, gebruiken we als gemeente energie voor openbare verlichting, gemalen en andere zaken. De GRESCo richt zich in eerste instantie uitsluitend op het gemeentelijk vastgoed.

Doelen

Binnen het project GRESCo hebben we de ambitie geformuleerd in termen van energie en niet in termen van klimaat of CO₂. Wanneer we energie besparen, stoten we ook minder CO₂ uit. Een nadere uitwerking van deze doelen per jaar is te vinden in de tabel verderop in deze notitie (H3 Financieringsplan).

Uitgangspunten/randvoorwaarden

De Gresco werkt op basis van de volgende uitgangspunten:

- De GRESCo krijgt het beheer over het totale gemeentelijke energiebudget.
- De GRESCo hanteert voor haar inkomsten het principe 'niet meer dan anders'. Dat wil zeggen dat GRESCo niet meer kost en uitgeeft dan dat er op dit moment aan energielasten wordt betaald. Door energie te besparen speelt GRESCo geld vrij om nieuwe investeringen te plegen.
- Voor het opzetten van dit meerjaren investerings- en uitvoeringsplan van de GRESCo hebben we de medewerking nodig

* Momenteel wordt gewerkt aan een voorstel voor een andere inrichting van de gemeentebegroting. De hier voorgestelde wijziging in de energiebudgettering, nemen we in die voorstellen mee

van veel actoren. Dit vraagt om een andere manier van werken en het bundelen van taken op basis van gedeelde ambities.

- Voor elk object/project maakt de Gresco eerst een businesscase, die indien nodig wordt voorgelegd aan de raad.
- In de businesscase staan ook afspraken met de gebruiker over de verdeling van de voordelen die behaald worden. Voor draagvlak en commitment bij de gebruikers is het van belang dat deze zelf ook baat hebben bij de maatregelen (comfort, gebruiksvriendelijkheid en financieel).
- Gemiddeld zullen de gerealiseerde besparingen voor 20% ten goede komen aan de gebruiker en voor 80% via de Gresco worden ingezet voor aanvullende investeringen in energiebesparingen. De behaalde voordelen worden dus niet voor andere doelen ingezet.

Strategie en werkwijze

De GRESCo werkt volgens de nieuwe manier van programmatisch werken. Dit betekent dwars door de organisatie heen met alle betrokkenen.

Vijf sporen

In onze energiebesparingsstrategie, werken we - in deze volgorde - langs de volgende vijf sporen:

1. Treffen van energiebesparende maatregelen.
2. Lokaal duurzame energie opwekken (zo veel mogelijk op of nabij de eigen gebouwen).
3. Grootschalig lokaal opwekken van duurzame energie (Energie landschappen).
4. Elders opwekken van duurzame energie (bijvoorbeeld aandelen in energieparken elders).
5. Duurzame energie inkopen.

Naar één gemeentelijke aansluiting

Als - op termijn - alle energiestromen actief zijn in de stad (wind, zon geothermie, biomassa en besparing van energie) is er nog maar één aansluiting nodig voor alle gemeentelijke gebouwen. Gebouwbeheer en onderhoud (onderdeel van het SSC) dan verantwoordelijk voor de instandhouding en vervanging van alle hernieuwbare energie-opwekkers, waar mogelijk in samenwerking met lokale partners met de bijbehorende social return.

Projectgewijs (businesscases)

GRESCo beoordeelt alle lopende renovatie- en onderhoudsprogramma's op het behalen van de doelstelling 'energie neutraal in 2035'. Op basis van deze analyse formuleert GRESCo projecten/ businesscases. De prioritering bij onze keuze van de gebouwen waarmee we aan de slag gaan is in hoofdlijnen als volgt:

1. In eigendom en gebruik gemeente (prioriteit).
2. In eigendom gemeente en gebruik derden.
3. Niet in eigendom, wel in gebruik van gemeente.
4. Niet in eigendom, niet in gebruik (doen we niet).

Hierbij kijken we ook naar de urgentie en naar een goede afstemming met (ander) gepland onderhoud. Per gebouw kijken we samen met de gebouwbeheerder en de gebruiker naar de maatregelen die nodig zijn om energie te besparen en daarnaast welke investeringen nodig zijn om energieneutraal te worden. Hiervan wordt een businesscase gemaakt, die moet voldoen aan het toetsingskader. Belangrijke elementen hierin:

- de huidige jaarlijkse energierekening van het betreffende gebouw gaat niet omhoog (m.u.v. inflatie).
- De vergoeding die de GRESCo ontvangt moet voldoende zijn om de rente en aflossingen te dekken. Opgemerkt wordt dat het beheer van de installaties bij de gebouwbeheerder blijft.
- Alle afspraken worden doorgerekend in de

businesscase en geborgd in contracten (model agentschap.nl).

De GRESCO gaat uit van een programmasturing. Opbrengsten uit een succesvolle businesscase zetten we in om een eventueel minder rendabele businesscase uit te kunnen voeren. Voor de praktische uitwerking van het reserveren van middelen stellen we voor om een bestemmingsreserve GRESCO in te stellen. Hiermee kunnen de komende jaren voor- en nadelen op businesscases verrekend worden.

Organisatie

De GRESCO bestaat uit een kleine groep mensen (circa 4). Een kwartiermaker (2 dagen/week); een energiecoördinator (3 dagen/week); een junior projectleider 3 dagen/week en een ondersteunende medewerker (2 dagen/week).

Naar SSC

Zodra dat kan, gaat GRESCO over naar het onderdeel Vastgoed van het SSC. Energiemanagement wordt dan een onderdeel van integraal gebouwmanagement (dus inclusief technisch onderhoud, afschrijving, enz.) waarbij nog beter kan worden beoordeeld wat per gebouw wenselijk/nodig/verstandig is. Het heeft bijvoorbeeld weinig zin om te investeren in grootschalige aanpassingen aan een gebouw als dit over circa vier jaar verkocht gaat worden. Bij de start van het SSC zullen ook de nu nog in de afzonderlijke dienstbegrotingen opgenomen budgetten voor energie worden gecentraliseerd.

Kosten

De bedrijfskosten van € 100.000,- per jaar, worden gedekt uit het gesloten financieringssysteem (bijzonder resultaat). Overige personeelskosten nemen we mee in de businesscases. De aanloopkosten van € 30.000,- van de komende twee jaar komen ten laste van programma Energie. Na het oprichten van het SCC bekijken we hoe de taken en - indien nodig - de medewerkers kunnen worden ondergebracht bij het SCC. Hiervoor is rekening mee gehouden in het gesloten financieringsmodel. Er zijn geen extra kosten voor administratie, deze vallen binnen de reguliere werkzaamheden.

Voor de kosten en opbrengsten van de energiebesparende maatregelen geldt het uitgangspunt van het gesloten financieringssysteem. Zie verder het volgende hoofdstuk.

Afvalverwerking en rioolbeheer

Een deel van de gemeentelijke energierekening betreft het energiegebruik bij afvalverwerking en rioolbeheer. Voor deze gemeentelijke taken geldt de wettelijke bepaling dat behaalde voordelen niet mogen worden ingezet voor andere doelen dan afvalverwerking en/of rioolbeheer. Energiebesparingsvoordelen die we in deze sectoren realiseren moeten we via tariefsverlagingen teruggeven aan de inwoners/bedrijven. Wat hiervan precies de gevolgen zijn voor de werkwijze en prioritering van de Gresco is momenteel nog niet voldoende helder. Indien aan de orde zullen we u hierover informeren.

Voorbeelden

In aanloop naar het nu voorgestelde nieuwe financieringskader zijn al gesprekken geweest met gebouwbeheerders. Voor diverse gebouwen staat namelijk onderhoud gepland of is sprake van nieuw of verbouw. Dit is hét moment om direct te kijken naar de mogelijkheden om energie te besparen en stappen te zetten richting energieneutraliteit voor deze gebouwen. Voorbeelden van gebouwen waarbij dat actueel is zijn Martiniplaza, buurthuis Bessemoerstrook, Kardinging en diverse scholen (project Fris en Duurzaam).

Martiniplaza

Voor Martiniplaza is voor de jaren t/m 2021 een onderhoudsprogramma opgesteld. De te verwachten kosten om de huidige gebouwen en installaties in stand te houden zijn begroot op circa 11,6 miljoen euro. Echter, door integraal te kijken naar bijvoorbeeld de installaties en de bouwkundige schil kunnen combinaties gemaakt worden. Er is onderzocht welke energiebesparende en energieopwekkende maatregelen mogelijk zijn. De totale kosten daarvan zijn begroot op circa 4,6 miljoen euro. Door deze investeringen te doen zou Martiniplaza circa 80% energieneutraal zijn. Daarbij zijn een aantal onderhoudswerkzaamheden niet meer nodig. De begrote kosten die vervallen, bedragen circa 1,7 miljoen euro. De bijdrage uit de middelen voor het MJOP bedraagt ca 1,7 miljoen euro. De financiering uit de GRESCO is geen een-op-een vervanging zoals het in het MJOP staat maar een upgradering naar een energiezuinig gebouw. De GRESCO maakt de verbindingen en financiering mogelijk en is in staat de gemaakte afspraken binnen de exploitatieperiode te monitoren.

Buurthuis Bessemoerstrook

Voor het buurthuis Bessemoerstrook zijn nieuwbouwplannen. In overleg met de gebouwbeheerder en gebruikers is gekeken welke stappen richting energieneutraliteit gezet kunnen worden. Met de installateur en de architect is gekeken naar mogelijk oplossingen. Dit heeft er toe geleid tot een ontwerp zonder gasaansluiting (all-electric). Hierbij wordt warmte opgewekt door panelen en een WKO. De investering bedraagt circa 60.000 euro. De besparing bedraagt naar verwachting 4.250 euro per jaar. Dit kan worden aangewend voor

de investeringen. Daarbij worden ook met de gebruikers afspraken gemaakt over het besparen van energie. Er moet nog een besluit genomen worden over de definitieve inrichting (all-electric of niet).

De GRESCO monitort het energieverloop en helpt de gebruiker om deze besparing ook daadwerkelijk te bereiken.

Kardinging

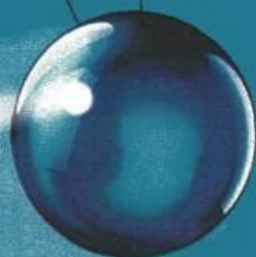
De voorbereiding voor de revitalisering van Kardinging is in volle gang. Eén van de onderdelen van het plan is een houtgestookte bioverbrander. Deze vervangt de CV-ketel en voorziet de gebouwen van warmte. Het eigen gemeentelijk groenafval kan worden gebruikt als brandstof voor de bioverbrander. Met andere woorden, Kardinging wordt voorzien van warmte door het snoeiafval van de gemeente zelf. Door de gerealiseerde besparing op energie inkoop kan Kardinging meer investeren in het aanbod voor de gebruikers.

Scholen Fris en Duurzaam

In 2012 is gestart met het project Fris en Duurzaam. Het doel van dit project is het binnenklimaat van bestaande basisscholen te verbeteren met als neveneffect, een besparing in het energieverbruik. Hierbij wordt het binnenklimaat en het energieverbruik gemonitord. De GRESCO adviseert de gebruiker en gebouwenbeheerder wat er nog meer mogelijk is aan energiebesparende maatregelen met als doel de kosten in de exploitatie voor de gebruiker zo laag mogelijk te maken. Om de betrokkenheid van gebruikers en het gedrag van de gebruikers verder te ondersteunen, bekijken we een samenwerking met de Energy Challenges.

4

Financieringsplan 2013 - 2022

Beschikbaar budget

Totaal begroot voor energielasten kernvastgoed, het maatschappelijk vastgoed, het strategisch vastgoed en openbare voorzieningen in Begroting 2013

6,24 mln

Bezuinigingsopdracht (structureel)
(waarvan 0,4 in 2013 en 0,3 in 2014)

-0,70

Jaarlijks beschikbaar voor energiekosten vanaf 2013

5,54

Vastrecht en andere vaste kosten

-1,89

Beschikbaar voor realiseren ambities GRESCo

3,65

De verdeling van totale gemeentelijke energielasten over enerzijds gebouwen en anderzijds openbare voorzieningen (verlichting, gemalen, etc.) is ongeveer 50/50. De GRESCo houdt zich alleen bezig met gebouwen.

Besparingen en investeringsruimte

Zoals in de voorgaande hoofdstukken is uiteengezet is het belangrijkste doel van de Gresco om een stevige impuls te geven aan het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. Om de hiervoor benodigde investeringsruimte te creëren, brengen we alle energiekosten van het gemeentelijke vastgoed onder in een gesloten systeem. Dat wil zeggen dat we de totale energielasten fixeren en de

te realiseren besparingen inzetten voor verduurzamingsmaatregelen. Opbrengsten uit een succesvolle businesscase zetten we in om een eventueel minder rendabele businesscase uit te kunnen voeren. In de tabel op de volgende bladzijde brengen we de verwachte besparingen en investeringsruimte voor de komende jaren in beeld.

energielasten	C	6.244.626,00	2013	100,00%
	C	400.000,00	taakstelling 2013	
	C	300.000,00	taakstelling 2014	
			<i>(deze is in onderstaand rekenblad per 2014 doorgevoegd)</i>	
	C	5.844.626,00	budget GRESCo2013	
totaal	C	3.134.714,00	verwachte kosten	
Netwerk	C	1.889.549,00	Netwerk 2011 incl. Delta	
	C	100.000,00	algemene kosten GRESCo	
energielasten (aanname)	3,00%			
investeringsfactor	12,00			
totale investering	€	22.319.856,32	in de tijd (dus niet NCW)	
Looptijd GRESCo			10 jaar	

jaar	start	Variabele energiekosten zonder GRESCo	besparing energiegebruik door GRESCo cumulatief prognose		kosten fossiele energie na realiseren besparingen	Jaarlijks besparing t.o.v. 2013	besparing per jaar t.o.v. het voorgaande jaar	Eventuele vergoeding aan gebruiker 20%	investeringsruimte per jaar
2013	1	€ 3.855.077,00	5,00%	95,0%	€ 3.662.323,15	€ 192.753,85	€ 192.753,85	€ 154.203,08	€ 1.850.436,96
2014	2	€ 3.670.729,31	10,00%	90,0%	€ 3.303.656,38	€ 367.072,93	€ 174.319,08	€ 139.455,26	€ 1.673.463,18
2015	3	€ 3.780.851,19	15,00%	85,0%	€ 3.213.723,51	€ 567.127,68	€ 200.054,75	€ 160.043,80	€ 1.920.525,57
2016	4	€ 3.894.276,72	20,00%	80,0%	€ 3.115.421,38	€ 778.855,34	€ 211.727,67	€ 169.382,13	€ 2.032.585,60
2017	5	€ 4.011.105,03	25,00%	75,0%	€ 3.008.328,77	€ 1.002.776,26	€ 223.920,91	€ 179.136,73	€ 2.149.640,75
2018	6	€ 4.131.438,18	30,00%	70,0%	€ 2.892.006,72	€ 1.239.431,45	€ 236.655,20	€ 189.324,16	€ 2.271.889,89
2019	7	€ 4.255.381,32	35,00%	65,0%	€ 2.765.997,86	€ 1.489.383,46	€ 249.952,01	€ 199.961,61	€ 2.399.539,29
2020	8	€ 4.383.042,76	40,00%	60,0%	€ 2.629.825,66	€ 1.753.217,11	€ 263.833,64	€ 211.066,91	€ 2.532.802,96
2021	9	€ 4.514.534,05	45,00%	55,0%	€ 2.482.993,72	€ 2.031.540,32	€ 278.323,22	€ 222.658,57	€ 2.671.902,87
2022	10	€ 4.649.970,07	50,00%	50,0%	€ 2.324.985,03	€ 2.324.985,03	€ 293.444,71	€ 234.755,77	€ 2.817.069,24
2023	11	€ 4.789.469,17	50,00%	50,0%	€ 2.394.734,58	€ -	€ -	€ -	€ -
2024	12	€ 4.933.153,24	50,00%	50,0%	€ 2.466.576,62	€ -	€ -	€ -	€ -
2025	13	€ 5.081.147,84	50,00%	50,0%	€ 2.540.573,92	€ -	€ -	€ -	€ -
2026	14	€ 5.233.582,28	50,00%	50,0%	€ 2.616.791,14	€ -	€ -	€ -	€ -
2027	15	€ 5.390.589,74	50,00%	50,0%	€ 2.695.294,87	€ -	€ -	€ -	€ -
2028	16	€ 5.552.307,44	50,00%	50,0%	€ 2.776.153,72	€ -	€ -	€ -	€ -
2029	17	€ 5.718.876,66	50,00%	50,0%	€ 2.859.438,33	€ -	€ -	€ -	€ -
2030	18	€ 5.890.442,96	50,00%	50,0%	€ 2.945.221,48	€ -	€ -	€ -	€ -
2031	19	€ 6.067.156,25	50,00%	50,0%	€ 3.033.578,12	€ -	€ -	€ -	€ -
2032	20	€ 6.249.170,94	50,00%	50,0%	€ 3.124.585,47	€ -	€ -	€ -	€ -
2033	21	€ 6.436.646,06	50,00%	50,0%	€ 3.218.323,03	€ -	€ -	€ -	€ -
2034	22	€ 6.629.745,45	50,00%	50,0%	€ 3.314.872,72	€ -	€ -	€ -	€ -
2035	23	€ 6.828.637,81	50,00%	50,0%	€ 3.414.318,90	€ -	€ -	€ -	€ -

Toelichting

Per gebouw/project wordt een businesscase opgesteld waarin de geplande maatregelen zijn beschreven. Het financiële model laat zien hoe het verloop van het totaal van de businesscases kan zijn.

Het model gaat uit van het huidige vastgoedbestand. Indien gebouwen worden verkocht/aangekocht worden deze uit het model gehaald.

Bij dit model gaan we er van uit dat het energiebudget wordt gefixeerd. op € 6.244.262,- minus de reeds vastgestelde bezuinigingstaakstellingen van € 400.000,- in 2013 en € 300.000,- in 2014. Dit maakt het totaal budget in 2013 € 5.844.626. Dit is de basis voor het jaarlijks budget waarmee de GRESCo de doelstelling wil behalen. Zoals hiervoor is uiteengezet zijn dit de kosten die wij momenteel maken voor de inkoop van energie. Dit budget gebruiken we nog steeds om de energierekening mee te betalen. Het geld dat we gaan besparen gebruiken we voor nieuwe energiesparingsmaatregelen en projecten.

Kolom 3: Variabele energiekosten zonder GRESCo

In deze tabel staan de totale variabele energiekosten, op basis van een scenario waarin we geen aanvullende energiebesparende maatregelen nemen. Voorzichtigheidshalve rekenen we met een gemiddelde stijging van de energiekosten van 3% per jaar (de afgelopen jaren was dit aanzienlijk hoger, gemiddeld 7%) en een statisch vastgoedbeleid, geen wisselingen en mutaties (dit is zeker anders). Deze wordt gecorrigeerd met seizoensinvloeden. Dit is meegenomen in het model.

Indien de energieprijzen meer stijgen dan 3%, is er meer ruimte om te investeren. De bijbehorende risico's, zijn opgenomen onder het kopje risico's.

Kolom 4: Besparing energiegebruik door maatregelen GRESCo (cumulatief t.o.v. 2013)

In deze tabel staan de besparingen die we willen realiseren door de inzet en maatregelen van GRESCo. Uitgangspunt hierbij is elk jaar een gemiddelde van 5%. Dit zal de eerste jaren makkelijker te halen zijn (laaghangend fruit), dan later. Met de gesloten financiering creëren en in de eerste jaren een buffer om later ook de lastiger gebouwen aan te kunnen pakken

Kolom 5: Kosten fossiele energie na realiseren besparingen

In deze tabel staan de bedragen die we verwachten nog te moeten betalen aan fossiele energie na het realiseren van de voorgenomen energiebesparende maatregelen. Dit bedrag wordt jaarlijks kleiner. Enerzijds doordat we minder energie gaan gebruiken, anderzijds doordat we meer gebruik zullen maken van in eigen beheer opgewekte duurzame energie (zie Vijfsporenstrategie p8).

Kolom 6: Jaarlijks besparing t.o.v. 2013

Het verschil tussen de bedragen in kolom 3 en kolom 5
Deze kolom eindigt in 2022, omdat verder vooruit kijken met te veel onzekerheid omkleed is. Zie ook hieronder bij 'Risico's'.

Kolom 7: Besparing per jaar, t.o.v. het voorgaande jaar

In deze kolom staan de jaarlijkse besparingen vergeleken met het voorgaande jaar; dit zijn de bedragen die in het betreffende jaar dus beschikbaar komen voor de gebruikers (20%) en voor nieuwe investeringen (80%).

Kolom 8: Vergoeding aan gebruiker

Gemiddeld 20% van het bespaarde bedrag komt ten goede aan de gebruiker van het gebouw.

Kolom 9: Investeringsruimte per jaar

In deze kolom staan de bedragen die we kunnen inzetten voor nieuwe investeringen in het betreffende jaar. Daarbij hanteren we een investeringsfactor 12. Dat wil zeggen dat we met een bedrag X, 12X kunnen investeren, waarbij X dan voldoende is om de jaarlijkse rente en aflossingen gedurende de gehele looptijd te betalen. Het gaat hier om een gemiddelde factor. Elk project wordt onderbouwd met een businesscase.

NB: In de berekeningen hebben we geen rekening gehouden met eventuele aanvullende prijsstijgingen door ontwikkelingen op de energiemarkt. Als die zich voordoen wordt het positieve effect van energiebesparing groter. Daar staat tegenover dat de maatregelen die we willen treffen mogelijk ook duurder worden.

Aanmerkelijke besparingen zonder extra geld

Cumulatief kunnen we op basis van deze financieringsmethodiek in de komende tien jaar 23 miljoen investeren in energiebesparende maatregelen in ons eigen vastgoed. Met de hier voorgestelde gesloten financieringsmethodiek kunnen we zodoende - zonder dat daarvoor extra geld nodig is, forse stappen vooruit zetten. We verwachten in 2022 zo'n 50 % te besparen op ons gebruik aan fossiele energie.

Risico's

Of de hiervoor geformuleerde doelen daadwerkelijk behalen is niet met zekerheid te zeggen. We wijzen op de volgende risico's:

1 Zoals aangegeven hebben we circa 250 gebouwen in eigendom. De komende jaren worden naar verwachting gebouwen verkocht. Op dit moment is onvoldoende

duidelijk om welke gebouwen dit gaat. Als het aantal gebouwen minder wordt, kan dit gevolgen hebben voor de hierboven berekende investeringsruimte. Of dit de doelstellingen in gevaar, dan wel sneller dichterbij brengt, hangt af van de energieprestatie van de gebouwen die worden verkocht.

2 We gaan er vanuit dat de energieprijzen de komende jaren stijgen. Mochten de energieprijzen dalen, dan komt de doelstelling, alle eigen gebouwen energieneutraal, onder druk te staan. Zie kolom 3.

3 We gaan uit van een gesloten systeem (bijzonder resultaat). Dit is nodig om investeringskapitaal te genereren. Wanneer bijvoorbeeld in de eerste jaren meer bezuiniging wordt behaald, kan dit het beeld geven dat middelen uit het systeem voor andere doelen kan worden ingezet. Dit brengt echter de businesscase voor minder rendabele gebouwen (bijvoorbeeld monumenten) in gevaar.

4 In het gesloten systeem is ruimte voor beperkte prijsstijgingen van energie. Als de energieprijzen veel meer toenemen, wordt de noodzaak voor het doen van investeringen in hernieuwbare energie groter. Indien de prijzen dusdanig stijgen moet echter extra dekking gevonden worden voor de energierekening.

5 De GRESCo loopt risico voor de prijsstijgingen op het afgezonderde energiebudget die hoger liggen dan de nominale compensatie. Anderzijds kan hieruit dus ook voordeel voor de GRESCo ontstaan als de compensatie hoger is dan de prijsmutatie.

6 Algemeen risico voor de businesscases zijn inflatie en renteontwikkelingen. Als de prijzen voor de benodigde investeringen of de rente

substantieel stijgt, kan een businesscase moeilijker rendabel uit te voeren zijn. Dit is een bedreiging voor het realiseren van de doelstelling energieneutraal. Het financiële risico dat prijzen tussentijds wijzigen, ligt bij de GRESCo en zou of in een businesscase ingebouwd moeten zijn of als er voldoende saldo in bestemmingsreserve zit, afgedekt moeten worden uit de reserve GRESCo.

- 7 In het totale energiebudget zijn ook opgenomen de energiekosten ten behoeve van afvalverwerking en rioolbeheer. De wet bepaalt dat besparingen in deze sectoren via verlaging van de gebruikerstarieven terug dienen te vloeien naar burgers/bedrijven en niet voor iets anders mogen worden ingezet. Wat hiervan precies de gevolgen zijn voor de werkwijze en prioritering van de Gresco is momenteel nog niet voldoende helder. Indien aan de orde zullen we u hierover in onze voortgangsrapportages en/of in de businesscases nader informeren.

Periodieke actualisatie

Omwille van een verantwoord risicobeheer zullen we ons financieringsplan per kwartaal aanpassen op basis van de laatste mutaties in het gemeentelijk vastgoed, de behaalde resultaten en/of verwachtingen (prognoses) en de prijsontwikkelingen op de energiemarkt. Een dergelijke frequente actualisatie is ook wenselijk omdat voor zo betrouwbaar mogelijke berekeningen over het energiegebruik in de toekomst, het uiteraard belangrijk is dat de gegevens over de actualiteit ook werkelijk actueel zijn. Dankzij de slimme energiemeters in al onze gebouwen beschikken we permanent over informatie over het werkelijke energiegebruik.

Waar nieuwe gegevens leiden tot veranderingen in de investeringsruimte, of anderszins

beleidswijzigingen noodzakelijk maken, zullen we uw raad daarover informeren. Onze jaarlijkse voortgangsrapportage over 2013 ontvangt u in het voorjaar van 2014.

Kosten bedrijfsvoering

In bovenstaand overzicht zijn de bedrijfskosten meegenomen, € 100.000 per jaar. Overige (personeels)kosten nemen we mee in de businesscases. De opstartkosten van €30.000,- komen ten laste van het programma Energie.

5

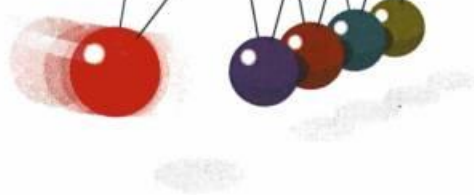
Vervolg

Als uw raad akkoord kan gaan met de werkwijze van GRESCO en het financieringsplan zoals geschetst in deze notitie, zullen wij de daadwerkelijke realisatie van de plannen voortvarend ter hand nemen. In de tweede helft van 2013 zullen we u dan de eerste businesscases en een concreet meerjareninvesteringsplan voorleggen.

Vervolgens zullen we u jaarlijks over de voortgang van de realisatie van integraal energiemangement in onze gemeentelijke gebouwen informeren. Voor de eerste maal in het voorjaar van 2014.

Groningen geeft energie

Contact

Gemeente Groningen
Dienst RO/EZ
Gedempte Zuiderdiep 98
9711 HL Groningen

Telefoon (050) 367 81 11
E-mail info@groningen.nl